

SLOVENSKÁ VÝTVARNÁ ÚNIA

Dostojevského rad 2 - 811 09 Bratislava - Slovak Republic

tel/fax +421 2 5296 2402 tel +421 915 713 314 +421 915 713 315

www.svu.sk

SLOVAK UNION OF VISUAL ARTS

V Bratislave dňa 15. novembra 2021

Vyjadrenie k online konzultácii v rámci participatívneho procesu tvorby cieľov, merateľných ukazovateľov kultúrnej politiky a vyhodnocovania dopadov kultúry

Ministerstvo kultúry SR / 18.11.2021, 10:00 – 12:00

Za Slovenskú výtvarnú úniu: akad. mal. Pavol Kráľ, predseda

kral@svu.sk, 0915 713 314

(Poznámka v záujme uľahčenia orientácie v texte: citáty z dokumentov MK, zaslaných účastníkom dnešného rokovania sú v modrej farbe; citáty z iných dokumentov MK a MF sú vždy v kurzíve - v čiernej, prípadne na zdôraznenie v červenej farbe, závery a kľúčové časti k jednotlivým návrhom sú zdôraznené šedou farbou)

Dovoľte sústrediť sa na 6 pripomienok k predkladaným materiálom, ktoré vo veľkej miere spolu súvisia, s dôrazom na prvé 2 návrhy pre oblasť vizuálneho umenia. Posledné 4 návrhy sa týkajú kultúry ako celku.

A/ k **1. čiastkovému cieľu: Zabezpečovať vznik kvalitnej pôvodnej tvorby vo vizuálnom umení na Slovensku.**

Návrh SVÚ: doplniť prijatie zákona na oživenie trhu s výtvarným umením, ktorý odstráni znevýhodnenie nákupu umeleckých diel, dlhodobo poškodzujúce sektor vizuálneho umenia - navrhujeme doplniť na 1. miesto (je zatiaľ prázdne) v tabuľke k 1. čiastkovému cieľu

Koncept navrhutej právnej úpravy

Náklady na nákup umeleckého diela^{25a)} si môže daňovník uplatniť na zníženie svojho daňového základu maximálne do výšky 5 000 Eur za jedno dielo v prípade, ak autor daného umeleckého diela je k prvému dňu zdaňovacieho obdobia profesionálnym umelcom podľa osobitného predpisu^{25a)}.

^{25a)}: § 25a zákona č. 284/2014 Z.z. o Fonde na podporu umenia a o zmene a doplnení zákona č. 434/2010 Z.z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Veľmi stručne k zdôvodneniu:

- Dlhodobé odsúvanie riešenia tohto problému je typickým príkladom chýbajúcej kontinuity, ktorej potreba je zdôraznená v predkladaných dokumentoch (citujem: Dokument má slúžiť na odborné a apolitické zadefinovanie cieľov kultúrnych politik, ktoré sa majú dlhodobo a systematicky presadzovať v kultúrnej politike Slovenskej republiky, bez ohľadu na politický cyklus. Snahou je zaviesť istú mieru systematickosti do výkonu kultúrnej politiky): už 15 rokov sa téme intenzívne venujeme, ale napriek množstvu práce, rokovaniam a čiastkových výsledkom po každých voľbách začíname zase od začiatku

- **Podstata problému:** Výdavky na nákup umeleckých diel nie je v súčasnosti možné zahrnúť medzi náklady, znižujúce daňový základ. Dôsledkom je, že trh s umením na Slovensku prakticky len živorí, štandardné obchodné vzťahy v umení neplatia, došlo k rozpadu špecializovanej obchodnej siete zameranej na obchod s umením, umenie je vytláčané do šedej ekonomickej zóny, čo výrazne redukuje možnosť umelcov zarobiť si na živobytie svojou tvorivou prácou.
- návrh je pre výtvarné umenie kľúčový, má poskytnúť výtvarným umelcom zvýšenie šance dostať svoju tvorbu z polohy iba nákladného koníčka a znížiť závislosť umelcov na grantoch (význam grantov tým samozrejme nespochybňujeme, pretože trh s umením môže pomôcť, ale všetko vyriešiť nemôže: ako definuje aj Dohovor UNESCO o kultúrnej diverzite z r. 2005 v čl IV, par. 4 - hodnotu umeleckého diela nie je vždy možné vyjadriť peniazmi, môže mať hodnotu i samo osebe)
- realizácia návrhu v zásade nevyžaduje finančné prostriedky z verejných zdrojov, naopak, vytvorila by predpoklady na zvýšenie výdavkov na kultúru zo súkromných zdrojov (čo je v súlade so **4. návrhom** – vid' bod „D“)
- návrh je v súlade aj s dokumentom MK a MF, ktorý ako jednu z možností priamo uvádza „daňové zvýhodnenia“ (Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020, citát zo str. 123): *Súkromné financovanie kultúry je možné zvyšovať rôznymi spôsobmi:*
 - o zvyšovaním dopytu po kultúre (znížená DPH, poukazy, **daňové zvýhodnenia pri nákupe umeleckých predmetov**),
 - o **podporou sprostredkovateľskej činnosti (umelecké a obchodné organizácie)** – pripomeňme si plošný zánik predajní Dielo v dôsledku dlhodobého daňového znevýhodnenia nákupu umeleckých diel
- uvedený dokument MK a MF uvádza aj pozitívny príklad z Dánska, podobný ako náš návrh, ale náš návrh je v porovnaní s Dánskym skromnejší (citát zo str. 127):
 - o *Dánsko podporuje nákup umeleckých diel podnikmi, ktoré si môžu znížiť ich výdavky o 25 % ceny diela.*
- návrh bol opakovane predmetom rokovania pracovných skupín MK, pripravené paragrafové znenie overil odbor legislatívy MK, naposledy sme návrh aj s komentárom pod názvom „**40 dôvodov PREČO**“ predložili na zasadaní pracovnej skupiny MK 16. júla 2020: zo strany MK zaznel prísľub bilaterálne sa návrhu venovať; text so stručným komentárom je zverejnený, link: <https://svu.sk/sk/40-x-preco/>
- podrobnejší prehľad doterajšieho vývoja v tejto problematike za posledných 15 rokov a podklady môžeme v prípade záujmu obratom poslať všetkým účastníkom dnešnej online konzultácie

B/ k 4. čiastkovému cieľu: Rozvíjať vizuálne umenie vo verejnom priestore.

Návrh SVÚ: prijatie zákona, zabezpečujúceho ochranu existujúcich umeleckých diel vo verejnom priestore a podporu vzniku nových umeleckých diel - navrhujeme doplniť v tabuľke k 4. čiastkovému cieľu na 1. miesto

Kľúčové body, ktoré navrhujeme zaradiť ako súčasť nového stavebného zákona v súvislosti s kultúrou a umením (resp. pripraviť ako samostatnú právnu normu)

a/ Ochrana kultúrneho dedičstva: zastavenie ničenia existujúcich umeleckých diel v stavbách

Právna úprava, schválená vládou SR ako súčasť stavebného zákona 27.5.2015, bola prvým (aj keď nie dokonalým) krokom k tomu, aby sa zastavilo často nezmyselné ničenie umeleckých

diel (neraz z nevedomosti či ignorancie a aj na škodu samotných majiteľov stavby, keď o osude umeleckého diela rozhoduje neraz vodič buldozéra). Občas to rozbúrilo hladinu verejnej mienky: napr. po zničení diela Jozefa Jankoviča, jedného z najvýznamnejších slovenských sochárov súčasnosti, či pred niekoľkými mesiacmi po zničení objektov detského ihriska na diaľničnom odpočívadle Triblavina (akademický sochár Alexander Bilkovič, architekti Viktória Cvengrošová a Virgil Droppa, laureát Ceny Emila Belluša za celoživotné dielo). Žiadna ochrana umeleckých diel v stavbách či vo verejnom priestore však doteraz neexistuje: pripravený zákon stiahol minister J. Počiatok 23.9.2015 z rokovania NR SR.

b/ Vytvorenie podmienok pre realizovanie umeleckých diel v nových verejných stavbách

Stanovenie povinnosti použiť stanovené percento v celkového rozpočtu verejných stavieb (v rozsahu spravidla 1 – 2%) je súčasťou legislatívy v mnohých civilizovaných krajinách už takmer storočie.

Analýza vrátane textov expertov zo zahraničia, ktorú sme predložili na zasadnutí pracovnej skupiny MK 19.2.2018 - link:

<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fsvu.sk%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F05%2F2018-feb-19-Umenie-vo-verejnom-priestore-web.doc&wdOrigin=BROWSELINK>

c/ Zabezpečenie profesionálnej kvality nových realizácií

Vítame, že súčasné vedenie Ministerstva kultúry sa zaujíma o otázku evidencie profesionálnych umelcov. Dlhodobu - už od prijatia príslušného zákona v novembri 2015 - poukazujeme na to, že evidencia bude mať zmysel len vtedy, ak na ňu budú nadväzovať súvisiace zákony a opatrenia, inak bude len formalitou a umelci o ňu nebudú mať záujem. Pripravovaný stavebný zákon ponúka jedno z jednoduchých riešení, a to bez nároku na dodatočné finančné náklady: umožňuje dať praktický zmysel evidencii profesionálnych umelcov tým, že možnosť realizácie umeleckého diela v stavbe podmieni zápisom do evidencie profesionálnych umelcov.

Stručné zdôvodnenie: realizácia umeleckého diela v stavbe resp. vo verejnom priestore ovplyvní daný priestor na roky a desaťročia, neraz stáročia (pripomeňme si umelecké diela zo staroveku) či dokonca prakticky navždy (extrémny príklad z 20. storočia: gigantické portréty prezidentov vytesané do skalnatého horského masívu v USA). Je to úplne iná situácia ako v prípade napr. nevydarenej básne či kresby (ktorá znehodnotení papier v hodnote možno 0,01 Eur a ľahko sa jej zbavíme) či nevydarenej inscenácie (ktorú je možné po niekoľkých reprízach stiahnuť z repertoáru) a pod.: profesionálna príprava tvorcu by preto mala byť pri realizáciách vo verejnom priestore úplne samozrejmom podmienkou.

d/ Súťaž – účinná obrana proti korupcii, zabezpečujúca transparentnosť pri zadávaní objednávok i vyššiu kvalitu

Boj proti korupcii a transparentnosť patria k hlavným cieľom vládneho programu súčasnej vlády. Veríme preto, že si pri príprave nového stavebného zákona nenechá Ministerstvo kultúry ujsť príležitosť do stavebného zákona zadefinovať povinnosť zadávať objednávky na umelecké diela v novobudovaných verejných budovách na základe súťaže. Účinne sa tým zmenší priestor na korupciu, zabezpečí sa transparentnosť a zároveň i vyššia kvalita. Veľmi dobrým príkladom je praktické uplatňovanie obdobného zákona v Nemecku. Máme od nich

podrobné informácie i manuál, radi ho MK poskytneme, informácie sú aj na vyššie uvedenom linku.

Niekoľko poznámok k zdôvodneniu:

- rovnako ako v predchádzajúcom prípade, je ne/riešenie problematiky typickým príkladom chýbajúcej kontinuity, ktorej dosiahnutie je zdôraznené v predkladaných dokumentoch MK: už 15 rokov sa téme intenzívne venujeme, predložili sme analýzy vrátane odborných textov expertov zo zahraničia, ale napriek množstvu práce, rokovaní i schválení na rôznych úrovniach (vrátane Vlády SR) po každých voľbách začíname zase od začiatku
- bez zásadného impulzu vo forme prijatia uvedeného zákona, 3 úlohy (ktoré sú zatiaľ uvedené v tabuľke k tejto téme – *Čiastkový cieľ č.4: Rozvíjať vizuálne umenie vo verejnom priestore*) ťažko môžu mať ambíciu dosiahnuť viac, ako len štatisticky zaznamenávať zhoršujúci sa stav, chátranie a ničenie umeleckých diel vo verejnom priestore a pokračovanie súčasnej praxe, keď šance na vznik nových umeleckých diel vo verejnom priestore sú takmer nulové
- pripomeňme si, že výtvarné umenie bolo prirodzenou súčasťou verejného priestoru vo všetkých epochách a režimoch už od staroveku
- návrh je v súlade s dokumentom MK a MF (Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020, str 51): *Politika podpory vizuálneho umenia: **Cieľom politiky podpory vizuálneho umenia je pestovať, rozvíjať a šíriť vizuálne umenie a vytvárať pozitívny vzťah verejnosti k nemu.*** Pripomeňme si, že vo verejnom priestore sa pohybujú všetci, aj tí, ktorí do galérií a múzeí nikdy nevstúpia: pri absencii umenia vo verejnom priestore si verejnosť ťažko môže vytvárať pozitívny vzťah k niečomu, s čím v podstate neprichádza do styku.
- veríme, že napriek aktuálnej pasivite MK tak v otázke ochrany existujúcich umeleckých diel vo verejných priestoroch ako i podpore nových (vychádzame z písomnej odpovede MK z júna 2021 na našu otázku, aký postoj zaujalo k príprave stavebného zákona) je ešte možné - v záujme tak kultúry ako i spoločnosti - zavŕšiť dlhoročné úsilie konštruktívnym výsledkom (a úprimne sa tešíme na to, že raz budeme môcť konštatovať, že MK nie je voči kultúre menej ústretové ako predkladateľ stavebného zákona Ministerstvo dopravy, ktoré v júli 2019 stiahlo svoju námietku voči povinnému percentu na výtvarné dotvorenie verejných stavieb, či ako Vláda SR, ktorá zákon už v r. 2015 schválila): my sme v prípade záujmu kedykoľvek pripravení poskytnúť podklady a zúčastniť sa na konštruktívnych odborných rokovaníach
- prehľad doterajšieho vývoja rokovaní k tejto problematike za posledných 15 rokov, podklady, komentáre a návrhy môžeme v prípade záujmu obratom poslať všetkým účastníkom dnešnej online konzultácie

Realizácia tohoto návrhu - na rozdiel od predchádzajúceho – vyžaduje aj finančné náklady z verejných zdrojov. Na vysvetlenie naliehavosti riešenia obidvoch vyššie uvedených návrhov si pripomeňme, že ich NERIEŠENIE sa výrazne podieľa tak na dlhodobom zhoršení sociálnej situácie umelcov pôsobiacich vo vizuálnom umení, ako i na celkovom vytláčaní vizuálneho umenia na okraj spoločnosti. Je to v rozpore s proklamovaným cieľom, citujem ***Cieľom politiky podpory vizuálneho umenia je pestovať, rozvíjať a šíriť vizuálne umenie a vytvárať pozitívny vzťah verejnosti k nemu, pretože:***

1/ Vyradenie umeleckých diel so štandardných obchodných vzťahov výrazne znížilo šance na predaj základného produktu vizuálnych umelcov – umeleckého diela. Zhoršilo sociálne postavenie vizuálnych umelcov aj v porovnaní s umelcami, pôsobiacimi v iných oblastiach

umenia: tých toto opatrenie nijakým spôsobom negatívne neovplyvnilo. Negatívne dopady sa týkajú výhradne vizuálnych umelcov.

Druhotne toto diskriminačné opatrenie spôsobilo rozpad siete predajní umeleckých diel pod názvom Dielo. Na ilustráciu: len v centre Bratislavy zanikli 3 predajne: 2 na Obchodnej ulici, 1 na nám SNP – tú vytlačil mobilný operátor (po čase sa predsa len vrátila do sféry kultúry, aj keď v inej podobe – ako súčasť Kunsthalle). Výrazne zredukovaná sieť predajní znamená jednak zníženie prístupu verejnosti k umeleckým dielam, jednak ďalšie zníženie možností vizuálnych umelcov zarobiť si na živobytie svojou tvorivou prácou.

2/ Rovnako dlhoročné neriešenie problematiky umenia vo verejných priestoroch (kedysi to upravovala tzv. Hlava V, určujúca povinnosť použiť dané percento z rozpočtu verejných stavieb na výtvarné dotvorenie, tak ako je to v mnohých vyspelých krajinách – viď vyššie uvedená analýza) negatívne postihuje výhradne vizuálnych umelcov, sociálne postavenie umelcov pôsobiacich v iných oblastiach umenia to vôbec neovplyvnilo.

3/ Ako na preukázateľne zlú sociálnu situáciu vo vizuálnom umení reaguje MK v rámci podpory? Svojrázne – aj tu je vizuálne umenie marginálnou položkou. Pripomeňme si, že vizuálni umelci sú jednou z najpočetnejších skupín umelcov (možno najpočetnejšou?) – spresnenie dát, na ktorom pracuje MK, vítame. Pripájame údaje z dokumentu MK a MF (Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020, str 100) – nemáme dôvod im neveriť:

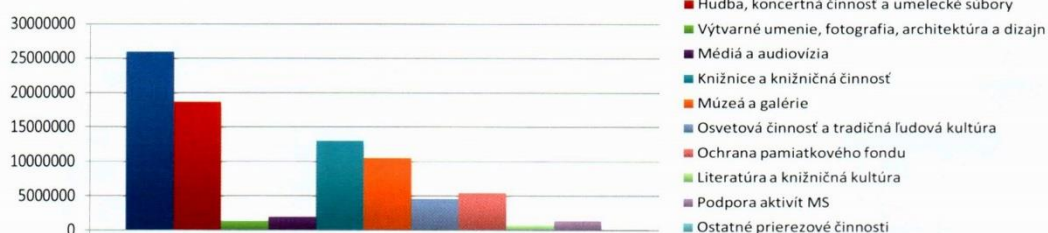
Tabuľka 29 Návrh novej programovej štruktúry MK SR / Politika podpory umenia / 2019

<i>Divadlá a divadelná činnosť:</i>	<i>37 mil Eur</i>
<i>Hudba, koncertná činnosť a umelecké súbory:</i>	<i>20 mil Eur</i>
<i>Výtvarné umenie, fotografia, architektúra a dizajn:</i>	<i>2 mil Eur</i>
<i>Podpora literatúry:</i>	<i>1 mil Eur</i>

Pri pohľade na túto tabuľku sa priam ponúka riešenie: zahrnúť náklady na umenie vo verejnom priestore (prípadne i iné schválené opatrenia) priamo do rozpočtu MK. Nielen preto, aby položka podpory pre výtvarné umenie nevzbudzovala – tak ako teraz - rozpaky a dostala sa formálne do polohy porovnateľnej s inými druhmi umenia. Už 4.12.2008 a 4.3.2009 na štvorstrannom rokovaní na MPSVaR, pri diskusii o možnostiach riešenia sociálneho a legislatívneho postavenia umelcov v slobodnom povolání i štatútu umelca na túto myšlienku (s cieľom stransparentniť reálny stav financovania jednotlivých rezortov, zároveň spriechniť prijímanie vecných riešení v rámci rezortu kultúry a vyhnúť sa zložitým rokovaniam so zástupcami iných rezortov) zúčastnení reagovali pozitívne (prítomní: za MPSVaR štátna tajomníčka E.Kršíková, za MK štátny tajomník I.Sečík a gen. riad. P.Kováč, za NR SR poslanec D.Jarjabek, za umelcov P.Král – SVÚ, P.Lipa – SJS, Ľ.Fifik – LITA, J.Švoňavský – SKKD, A.Miklovičová – ÚH a iní predstavitelia oficiálnych inštitúcií).

4/ Na porovnanie pripájame aj tabuľku z r. 2011 – situácia vo výtvarnom umení je tam prakticky rovnaká (tam, kde je pri iných druhoch umenia stĺpec, je pri vizuálnom umení len hrubšia zelená čiara...)

ROZPIS POLOŽIEK MK SR 2011

5/ Tabuľku, dokumentujúcu dlhodobý a sústavný pokles príjmu výtvarných umelcov s údajmi za jednotlivé roky sme zostavili (s prepočtom na Sk aj Eur) na základe podkladov od Ochrannej organizácie autorskej (zdroj: riaditeľ Fondu výtvarných umení Judr. Vladimír Palečka, 16. 8. 2019).

OCHRANNÁ ORGANIZÁCIA AUTORSKÁ

Príspevky získané od umelcov podľa nariadenia vlády č. 180/1969 Zb. a zákona NR SR č. 13/1993 Z.z. za obdobie od 1.1.1991 do 31.12.2018

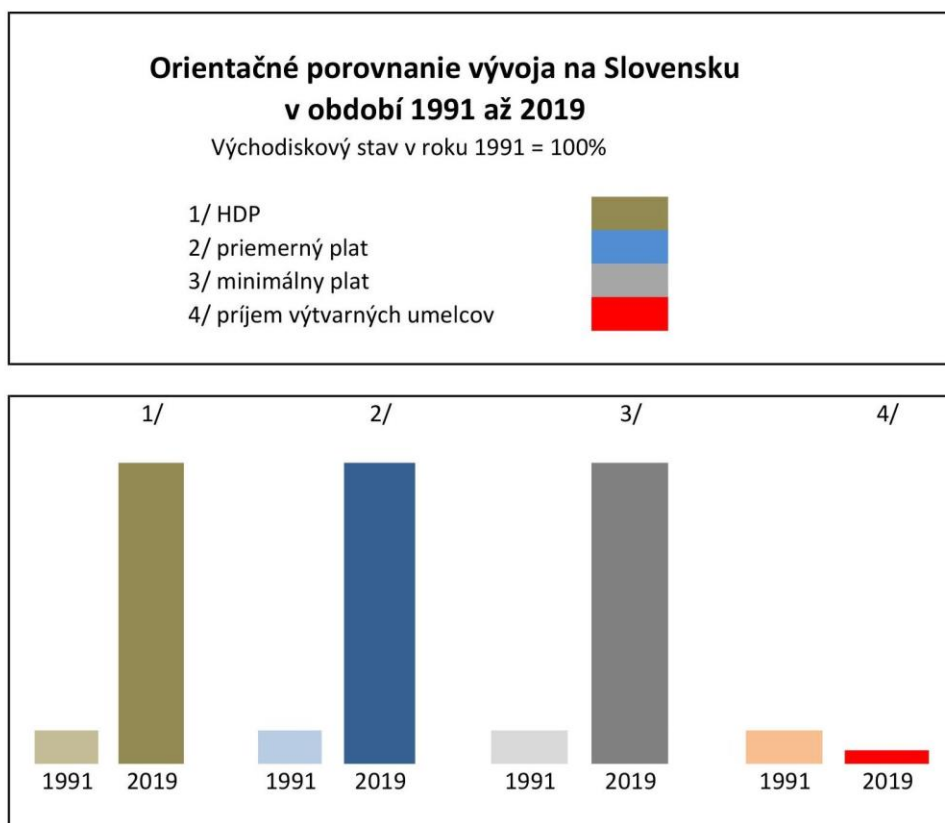
Rok	2 % v SK	2% v Eur	% v porovnaní s r. 1991
1991	3 875 901,34	128 656,35	100%
1992	3 914 553,65	129 939,38	101,00
1993	3 126 786,20	103 790,29	80,67
1994	2 192 373,18	72 773,46	56,56
1995	1 931 751,33	64 122,40	49,84
1996	2 068 762,66	68 670,34	53,38
1997	2 118 624,60	70 325,45	54,66
1998	2 066 816,10	68 605,73	53,32
1999	1 745 274,94	57 932,51	45,03
2000	1 780 613,83	59 105,55	45,94
2001	1 775 595,02	58 938,96	45,81
2002	1 831 031,64	60 779,12	47,24
2003	1 908 571,00	63 352,95	49,24
2004	1 899 544,68	63 053,33	49,01
2005	1 555 449,40	51 631,46	40,13
2006	1 767 958,50	58 685,47	45,61
2007	1 883 941,80	62 535,41	48,61
2008	2 152 333,31	71 444,38	55,53
2009	1 571 952,08	52 179,25	40,56
2010	1 589 828,85	52 772,65	41,02
2011	1 291 163,31	42 858,77	33,31
2012	1 425 282,15	47 310,70	36,77
2013	1 659 347,01	55 080,23	42,81
2014	1 543 116,98	51 222,10	39,81
2015	1 419 685,04	47 124,91	36,63
2016	1 539 769,68	51 110,99	39,73
2017	1 498 645,89	49 745,93	38,67
2018	1 547 572,32	51 369,99	39,93

Keďže výtvarní umelci boli zo zákona povinní odvádzať 2% z autorských honorárov brutto na

účet Ochrannej organizácie autorskej (OOA), celková suma, ktorú uhradili na účet OOA, je nielen preukázateľným, ale zrejme najvýstižnejším a najpresnejším dostupným ukazovateľom prudkého zhoršenia sociálnej situácie výtvarných umelcov, a to aj keď zoberieme do úvahy možné odchýlky a štatistické nepresnosti. Analýza preukazuje, že **DLHODOBÝ POKLES PRÍJMU VÝTVARNÝCH UMELCOV NIE JE LEN DOMNIENKOU ČI FIKCIOU, JE REÁLNY A KATASTROFÁLNY** (a len hrdosť neraz bráni mnohým výtvarným umelcom priznať skutočný stav).

Podľa údajov OOA sa príjem výtvarných umelcov prepadol až na 33,31 % príjmu v porovnaní s rokom 1991, už desaťročie je na úrovni pod 40 % (mierne nad 40% bol iba v r. 2009 = 40,56 %, v r. 2010 = 41,02 % a v r. 2013 = 42,81 %). Na zhoršení sociálneho postavenia výtvarných umelcov sa veľkou mierou podieľa právna úprava, ktorá neumožňuje zahrnúť výdavky na nákup umeleckých diel – ich základného produktu - na zníženie daňového základu.

6/ Ako poslednú prikladám tabuľku, ktorú sme pripravili na porovnanie rastu DPH, priemerného platu a minimálnej mzdy na Slovensku s poklesom príjmu vizuálnych umelcov: v období 1991 až 2019 v prvých troch kategóriách môžeme hovoriť o raste cca 900% (= 9x!), ale príjem výtvarných umelcov v roku 2019 klesol cca na tretinu (!!) stavu z roku 1991 = situácia výtvarných umelcov sa v porovnaní s tými „normálnymi“ 27 krát zhoršila !!!

Suma summarum: kombinácia dvoch zákonov špecificky zameraných na vizuálne umenie (jedného o umení vo verejnom priestore - na rozdiel od minulosti i na rozdiel od mnohých vyspelých krajín ešte stále žiaľ NEEXISTUJÚCEHO, druhého o vylúčení diel výtvarného umenia so štandardných obchodných vzťahov - žiaľ ešte stále EXISTUJÚCEHO) úspešne takmer vymazala vizuálne umenie (nielen diela trvalo spojené s verejným priestorom, ale i menšie doplnkové umelecké diela, ktoré bývali štandardnou súčasťou reštaurácií, hotelových izieb a mnohých iných priestorov) z kolektívnej pamäti verejnosti (takže aj v prípade zmeny legislatívy môže obnovenie normálneho vzťahu trvať

dlho) a zároveň výrazne zredukovala možnosti vizuálnych umelcov na uplatnenie. Musíme konštatovať, že reálny stav nie je v súlade s proklamovaným **čiasťkovým cieľom č.1: Zabezpečovať vznik kvalitnej pôvodnej tvorby vo vizuálnom umení na Slovensku.**

Ak ešte stále máme pochybnosti, urobme si vlastnú skúšku správnosti: pokúsme sa spomenúť si, **koľko krát sme sa stretli s výtvarným dielom** (vrátane obrazov a komorných sôch) **vo verejnom priestore** (vrátane prostredia kultúrnych inštitúcií, kde sa pri práci pohybujeme), **ktoré bolo zakúpené v poslednom desaťročí**. Ak budeme voči sebe úprimní, väčšina z nás zistí, že – **ak vôbec – skoro určite ste sa s takým dielom stretli zriedkavejšie, ako s novou piesňou v rozhlasovom vysielaní, s novou divadelnou inscenáciou, novým filmom či s čerstvo vydanou knihou**, atď. Aby nedošlo k omylu, v žiadnom prípade nespochybňujeme priestor pre iné druhy umenia (a vieme, že v žiadnej oblasti kultúry nie je situácia ideálna): v prostredí výtvarného umenia žijem celý život, ale mám rád aj divadlo a film, hudbu milujem, tanec ma vie úplne pohltiť a literatúra zo mňa urobila to, čo som (nechcem tým povedať, že výsledok je úžasný, ale že bez literatúry to mohlo dopadnúť podstatne horšie:) **Na mieste je však otázka: nezaslúži si aj vizuálne umenie svoju šancu?**

Veríme, že vzhľadom na pomenované nedostatky platnej právnej úpravy s výrazným negatívnym dopadom na sociálnu situáciu vizuálnych umelcov a zároveň dlhodobu veľmi malý podiel výtvarného umenia, fotografie, architektúry a dizajnu v rámci podpory umenia zo strany MK si táto oblasť umenia konštruktívne riešenie konečne zaslúži.

C/ Citujeme z podkladov k rokovaniu: **Dokument má slúžiť na odborné a apolitické zadefinovanie cieľov kultúrnych politík, ktoré sa majú dlhodobu a systematicky presadzovať v kultúrnej politike Slovenskej republiky, bez ohľadu na politický cyklus.** Snahou je zaviesť istú mieru systematickosti do výkonu kultúrnej politiky

- **Apolitickosť** – cieľ sa nemá meniť s politickým cyklom, i.e. mal by byť dostatočne nemenný a nekontroverzný

Áno, určite áno. Suvedenou myšlienkou sa plne stotožňujeme, v mene SVÚ a SKKD sme nikdy nezastupovali záujmy politických strán: zásadne sme vystupovali a vystupujeme v mene odbornej občianskej verejnosti. Bez ohľadu na zloženie vládnej koalície sme boli vždy otvorení a kritickí, ale zároveň sme podporovali racionálne riešenia. Veríme, že kultúra by mohla byť pozitívnym príkladom dosiahnutia konsenzu naprieč politickým spektrom. Kultúra potrebuje dlhodobé riešenia, nie nové a nové stratégie každých pár rokov.

Pripomíname však, že ak má kultúra v zmysle zadefinovaného cieľa prekonať začarovaný kruh (keď sa po zmene vlády začína v značnej miere od nuly), **nestačí len apelovať na tých, čo prídu v budúcnosti, ale je nutné urobiť prvý krok: poskytnúť pozitívne príklady rešpektovania kontinuity v odôvodnených prípadoch už v súčasnosti**. Vhodnou príležitosťou sú predchádzajúce dva návrhy, ktoré sú konkrétnymi príkladmi chýbajúcej kontinuity a dlhodobu rozpracovaných návrhov, ponúkajúcich šancu **nielen diskutovať a formulovať stratégie, ale aj dosiahnuť čo najrýchlejšie reálne výsledky**.

Zdôvodnenie:

„Dlhodobé a systematické presadzovanie kultúrnej politiky Slovenskej republiky bez ohľadu na politický cyklus“ je dlhodobým problémom. Na jednej strane žiadna stratégia kultúrnej politiky neobsahovala všetko, čo očakávala odborná verejnosť, na strane druhej vždy obsahovala aj racionálne

a pozitívne prvky (viem o čom hovorím: bol som pri príprave stratégie na obdobie 2012 – 2016 počas vlády Ivety Radičovej, pri príprave ďalšej stratégie na obdobie 2014-2020 som bol podpredsedom Výboru pre stratégiu pri Rade vlády). Kvalita zadefinovania cieľov však nebola v praxi to najpodstatnejšie: problémom je, že zostávali vo veľkej miere len na papieri. Nové stratégie prichádzali nielen bez toho, aby sa naplnili ciele tej predchádzajúcej stratégie, ale aj bez nadväzovania na predchádzajúcu prácu, bez efektívneho zhodnotenia toho, čo sa už urobilo, bez sústredeného úsilia o dosiahnutie reálneho výsledku v otázkach, o ktorých sa viedla a vedie odborná diskusia roky či desaťročia a neraz už prešli i procesom schvaľovania na rôznych úrovniach. Sústredenie sa na takéto rozpracované návrhy by mohlo ušetriť čas i energiu všetkých zúčastnených a ich efektívne doriešenie by posilnilo dôveryhodnosť príslušných orgánov štátnej moci (výsledok v podobe streleného „gólu“ by sa oprávnenne pripísal najmä tým, ktorí prácu dokončili, aj keď značná časť práce sa urobila už predtým).

D/ K otázke: Aké by mali byť výdavky na kultúru ? Pri výmenách vládnej garnitúry prichádza postupne k zmene pohľadu i k ústupu z predchádzajúcich pozícií.

2005 – proklamovaný (a nesplnený) cieľ postupne dosiahnuť 1,8% HDP

Stratégia štátnej kultúrnej politiky Ministerstva kultúry SR z roku 2005 (minister kultúry Rudolf Chmel, zostavil Andrej Zmeček, citát zo str. 6): *Dokumenty Národná správa o kultúrnej politike SR a Správa expertov rady Európy o kultúrnej politike SR zhodne konštatujú, že postavenie kultúry v slovenskej spoločnosti nie je v súčasnosti adekvátne funkciám, ktoré v nej plní (prípadne by mala plniť). Objem prostriedkov, ktoré štát vynakladá na kultúru, má za posledných 10 rokov klesajúcu tendenciu (v roku 1993 predstavovala úroveň približne 0,9 % HDP, v súčasnosti je to približne 0,6 % HDP). Cieľom stratégie kultúrnej politiky je postupne sa v celkovom objeme prostriedkov, vynakladaných na kultúru a kultúrnu infraštruktúru (na centrálnej i regionálnej úrovni) priblížiť k úrovni vyspelých európskych krajín. Ide o úroveň približne 1,8 % HDP.*

2014 – proklamovaný (a nesplnený) cieľ dosiahnuť v roku 2020 1% HDP

Stratégia rozvoja kultúry 2014 – 2020, schválená vládou SR. Následne bol schválený Akčný plán realizácie Stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike (Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Bratislava, november 2015), citát:

Strategická oblasť 4, Nastavenie funkčného systému financovania v oblasti kultúry: Zrealizovať systémové kroky na zvýšenie podpory financovania kultúry zo štátneho rozpočtu na úroveň 1 % z HDP do roku 2020.

2020 – realita 0,78% HDP.

Citát: **Revízia výdavkov vypracovaná v júli 2020 Ministerstvom kultúry SR a Ministerstvom financií SR poukázala na to, že Slovensko zaostáva vo výsledkoch kultúrnych politík oproti krajinám EÚ, pričom slovenské verejné výdavky na kultúru sú proporčne porovnateľné týmto krajinám.**

Veríme, že ambície MK v otázke financovania kultúry sa nebudú v porovnaní s minulosťou ďalej znižovať, že vyššie uvedená veta nemá naznačovať, že finančných prostriedkov je v kultúre dosť. Je jediným problémom ich neefektívne využívanie? Je výška výdavkov na kultúru naozaj dostatočná, resp. mala by sa prípadne ešte znížiť? To si nemyslíme - dovoľte uviesť niekoľko citátov z toho istého dokumentu (MK a MF: Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020).

- *Slovensko zaostáva za váženým priemerom EÚ 28 pri výdavkoch verejnej správy na kultúru na jedného obyvateľa v parite kúpnej sily. V tomto meradle Slovensko dosahuje hodnotu 196 eur na osobu, pričom priemer EÚ 28 je 263 eur na osobu (t. j. výdavky na Slovensku tvoria 75 % celoeurópskej hodnoty, celkovo 20. miesto v EÚ). Ak by si SR stanovila za cieľ dobehnúť EÚ v tomto meradle, vyžadovalo by to zvýšenie o 197 mil. eur na kultúru ročne.*
- ***V porovnaní s inými novými členskými štátmi Slovensko zaostáva v alokácii verejných zdrojov na kultúru.** ... Významný je tu prekvapujúci fakt, že chudobnejšie nové členské štáty v rokoch 2011 – 2017 alokovali na kultúru väčší podiel svojich verejných výdavkov ako bohaté štáty. Štáty, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2004, alokovali na kultúru v období rokov 2011 – 2017 v priemere 2,50 % verejného rozpočtu, zatiaľ čo tie, ktoré vstúpili do EÚ pred rokom 2004, alokovali na kultúru v rovnakom období iba 1,47 %.*
- *V pomere k veľkosti ekonomiky Slovensko v roku 2018 alokovalo na kultúru 0,87 % HDP, rovnako ako bol priemer EÚ 28 (0,87 % HDP) a zároveň menej ako V4 (1,24 % HDP)*
- ***Verejné výdavky na kultúru zaostávajú oproti priemeru štátov V4.** Dôvodom sú predovšetkým výrazne vysoké výdavky Maďarska (2,20 % HDP; 4,71 % výdavkov). Zaostávanie Slovenska oproti Česku (1,01 % HDP; 2,48 % výdavkov) a Poľsku (0,89 % HDP; 2,13 % výdavkov) je oveľa menšie.*
- *Bez ohľadu na príčinu týchto rozdielov pri porovnaní slovenskej miery alokácie verejného rozpočtu na kultúru so štátmi, ktoré pristúpili k EÚ až po roku 2004, platí, že **slovenské verejné výdavky na kultúru zaostávajú.***

Vyššie uvedené údaje ponúkajú možné vysvetlenie, že vyššia potreba finančných prostriedkov na kultúru v nových členských štátoch bola spôsobená deficitom v kultúrnej infraštruktúre a v nedostatočnom financovaní kultúry v prechádzajúcom období v porovnaní s vyspelými štátmi: podiel výdavkov na kultúru, ktorý môže vo vyspelých krajinách stačiť, je v strednej a východnej Európe predpokladom pokračujúceho zaostávania. Uvedme na ilustráciu citát (MK a MF: Revízia výdavkov na kultúru / Záverečná správa, júl 2020 - str 72):

*Najväčší finančný dlh voči pamiatkovému fondu na úrovni 2,2 mld. eur má súkromný sektor. Menší dlh odhadujeme **pre územnú samosprávu (1,3 mld. eur)**, cirkvi (1,1 mld. eur) a štát (0,8 mld. eur). Z hľadiska veľkosti pamiatkového dlhu je teda najzávažnejší dlh súkromných vlastníkov voči svojim pamiatkam. Z hľadiska významnosti pamiatok možno očakávať, že najdôležitejšie pamiatky sa nachádzajú v štátnom vlastníctve.*

Navyše: rovnaký podiel výdavkov z verejných zdrojov neznamena automaticky rovnaké podmienky aj z toho dôvodu, že celkové financovanie kultúry na Slovensku negatívne ovplyvňujú aj chýbajúce súkromné zdroje. Aká je podľa citovaného dokumentu sponzorská podpora kultúry v EÚ:

- priemer porovnávaných 17 štátov Európy - 5,6 Eur na obyvateľa
- najvyššiu hodnotu dosahuje Holandsko - 17,2 Eur na obyvateľa
- **na Slovensku je to výrazne menej - len 0,4 Eur na obyvateľa (14 x menej ako priemer a 43 x menej ako v Holandsku)**

Opäť citát: **Podiel súkromných zdrojov v kultúre na Slovensku zaostáva za zahraničím.** Súkromný sektor nakupuje menej produktov a služieb kultúry ako v zahraničí. Potenciál existuje aj pri zvyšovaní príjmov z vlastnej činnosti. Najviac zaostáva za európskym priemerom objem investícií do kultúry formou darcovstva a sponzoringu.

Návrh SVÚ: prehodnotiť adekvátnu výšku finančných prostriedkov pre kultúru z verejných zdrojov a pripraviť podmienky na zvýšenie podielu finančných

prostriedkov zo súkromných zdrojov, vrátane prípravy a schválenia tzv. sponzorského zákona (zámer pripraviť sponzorský zákon bol prezentovaný na zasadnutí Rady vlády pre kultúru v júli 2020, kde sme zámer jednoznačne podporili; následne sa 16. júla zišla pracovná skupina MK s prísľubom stretnúť sa opäť v septembri 2020; o ďalšom vývoji v tejto otázke nemáme žiadne informácie)

E/ K jednému zo zdrojov dát z prostredia kultúry: Evidencia profesionálnych umelcov

Zákon, ktorý bol schválený v novembri 2015, vznikol na základe iniciatívy Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu, zastupujúcej mnoho združení a asocií umelcov. Pri náročných diskusiách sme boli od samého začiatku tejto etapy, cca od r 2006. Cieľom bolo – ako prvý krok – zdefinovať čo najjednoduchším spôsobom „KTO“ je profesionálny umelec. Nasledovať malo „ČO“, čiže prijatie špecifických zákonov, zameraných na profesionálnych umelcov: nie sú lepší ako ostatní pracujúci, ale keďže pracujú v špecifických podmienkach, sú vo viacerých oblastiach nevyhnutné aj špecifické opatrenia, ktoré zmiernia riziká umeleckých povolání, zlepšia právne a sociálne postavenie umelcov a pomôžu riešiť problémy predtým len ťažko riešiteľné.

A v tom druhom kroku nastal problém: až doteraz nebol – napriek predkladaniu návrhov - prijatý **ani jeden zákon**, ktorý by na ten prvý krok nadväzoval, takže z evidencie je stále prevažne formálna záležitosť a umelci v nej vo veľkej miere – napriek jej potenciálu - preto nevidia zmysel.

Neexistencia relevantných dát negatívne ovplyvnila a spomalila hľadanie spôsobu adresnej podpory umelcov po prepuknutí pandémie na jar 2020. Oceňujeme, že na základe iniciatívy MK došlo následne k rozšíreniu evidencie profesionálnych umelcov aj o **profesionálnych pracovníkov v kultúre**. Evidencia sa stala aj podmienkou priznania podpory z dôvodu negatívnych dopadov pandémie. Bolo to prvý krát, keď evidencia mala pre umelcov praktický zmysel.

2 návrhy uvedené vyššie – prijatie zákona na oživenie trhu s umením a zákona o umení vo verejných stavbách (resp. vo verejnom priestore) – by mali byť v zmysle nášho návrhu naviazané na evidenciu profesionálnych umelcov. V prípade ich schválenia by sa stali prvými zákonmi, ktoré by definitívne potvrdili zmysel vyššie popísanej koncepcie a otvorili by tak cestu pre postupné riešenie špecifických problémov aj v iných oblastiach umenia.

F/ Už len na okraj - k téme „Podnikateľské kilečko“: k administratívnej náročnosti v kultúrnej sfére

Zbytočné papiere oficiálne nikto nechce – v tom je absolútna zhoda naprieč celým politickým spektrom – ale napriek čiastkovým úspechom naďalej prežívajú a sem tam sa situácia oproti minulosti i zhoršuje. V tejto problematike by nemal byť problém s kontinuitou, ani so striedaním politických cyklov: zbytočný papier nie je ľavicový, ani liberálny, ani pravicový, ani konzervatívny, ani progresívny. Je len ZBYTOČNÝ.

Uvítali by sme, keby k „Podnikateľskému kilečku“ z dielne MH prispela aj kultúrna sféra (povedzme aspoň deagramom?). Neušetrí to síce milióny, ale určite tisíce aj desaťtisíce, ktoré z kultúrnej sféry zbytočne odtekajú a okrem peňazí miznú aj čas a energiu všetkých zúčastnených. A najmä znechucujú.

Dlhodobu sa venujeme aj tejto téme. **V prípade záujmu o konštruktívnu diskusiu (vyššie uvedené 2 návrhy považujeme za prioritu) radi obratom doplníme konkrétne návrhy.**

G/ Na záver - poznámka do vlastných radov

Vyššie uvedené návrhy sú pripravené pre komunikáciu, ktorú charakterizuje vertikála (umelci vs. MK, resp. „štát“). Priznajme si však, že výsledok môže výrazne ovplyvniť komunikácia na

horizontálnej úrovni (umelci vs. umelci) – tá v značnej miere chýba, resp. nie je medzi často izolovanými „ostrovmi“ v umení dostatočná. Na našu vlastnú škodu.

Aj tí, ktorí sa usilujú o komplexnejšie riešenie problémov, nielen o svoju vlastnú existenciu, a v zásade sa v mnohom zhodujú, dostatočne nevyužívajú synergický efekt spolupráce. Pri rokovaní v rôznych poradných orgánoch MK sú neraz v značnej miere v pozícii náhodne vybraných jednotlivcov bez vzájomnej podpory, „strielajúcich od pásu“ myšlienky, ktoré ich práve napadli.

Zrejme je nevyhnutné z času na čas sa predstaviť. Reagujem na článok Absencia kultúrnej politiky na Slovensku od Niny Vidovencovej, účastníčky dnešného stretnutia, v časopise Flash Art, júl – september 2021. S článkom v zásade súhlasím, chcem len poopraviť a doplniť aspoň dve vyjadrenia.

Citujem: *„Dnes na Slovensku nemáme združenie alebo organizáciu, ktorá by komplexne zastupovala vizuálne umenie. Výnimkou je Slovenská výtvarná únia, ktorá pod vedením Pavla Kráľa združuje cca 100 umelcov a umelkyň staršej generácie“*. Vyjadrenie je pre SVÚ v zásade pozitívne (je výnimkou...), až na to, že SVÚ predstavuje v podstate ako nejaký väčší klub dôchodcov (100... staršej...) a tým znižuje (spochybňuje?) váhu vyjadrení, prezentovaných v mene SVÚ (netvrdím, že to bol zámer, chybné číslo je možno len preklep). Uprášujem: SVÚ má 25 združení, počet členov sa pohybuje medzi 900 až vyše 1000, po celý čas od svojho vzniku v r. 1990 bola najväčšou organizáciou výtvarných umelcov na Slovensku. SVÚ nemá ambíciu profilovať sa ako podriemkavajúci klub dôchodcov, kde po večeroch spoločne štrikujeme ponožky: SVÚ aktívne a systematicky vystupuje v mene umelcov s cieľom zlepšiť právne a sociálne postavenie umelcov, zlepšiť podmienky pre tvorbu a dvere do SVÚ sú otvorené pre každého profesionálneho umelca, ktorý o to prejaví záujem, bez ohľadu na vek.

Zároveň sa SVÚ usiluje o zjednocovanie záujmov umelcov naprieč rôznymi umeleckými oblasťami (hudba, literatúra, film, divadlo, ...), predseda SVÚ je od r. 2011 zároveň predsedom Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu (cca 220 právnych subjektov a cca 6 000 - 7 000 členov).

SVÚ komplexne zastupuje vizuálne umenie aj v medzinárodných organizáciách (IAA/AIAP, IAA Europe, IFCCD, ECCD, CAE, UNESCO, ...). A nielen ako pasívny radový člen? Je rešpektovaným partnerom, neraz udáva smer v ich európskom i celosvetovom vedení (dlhé roky zastúpenie v pozíciách ako koordinátor pre Európu a Severnú Ameriku, viceprezident, prezident, člen Rady riaditeľov, pozvania na medzinárodné odborné podujatia z celého sveta, neraz v pozícii hlavného rečníka, atď). Skúsenosti a dobré príklady zo zahraničia sa SVÚ snaží využiť v aktívnom a systematickom zapojení do riešenia problémov kultúry na Slovensku, vrátane návrhov na zmenu legislatívy atď.

To sa už dostávame k celému nasledujúcemu odstavcu v článku N. Vidovencovej, kde píše o troch neúspešných scenároch pri snahe zapojiť ľudí z oblasti vizuálneho umenia do pracovných skupín na MK. Z popisom opäť v zásade súhlasím a dodávam: áno, je to vyčerpávajúca práca, ktorú nemôže a nedokáže robiť každý, a keďže v praxi sa neuplatňuje systém, ktorý by takúto prácu finančne ohodnotil (všeobecne platné zákony o minimálnej mzde, nadčasoch atď sa v tejto oblasti neuplatňujú – o práci zadarmo píše N. Vidovencová kriticky na inom mieste a opäť v zásade súhlasím), po nekonečných rokovaníach (dopracovať sa k cieľu trvá neraz roky a desaťročia, ako uvádzam v texte vyššie), keď jedinou odmenou býva šálka kávy a občas i obložený chlebíček, to len málokto nevzdá.

Napriek tomu nesúhlasím so záverom tohto odstavca: *„Výsledkom je prenechanie zodpovednosti navrhnutia a vymyslenia riešenia skôr na administratívneho pracovníka/čku MK SR. Tento model dokáže byť funkčný, ale aj generujúci pasivitu po vyčerpaní kreatívnych schopností úradníkov a úradníčok“*. Nesúhlasím, pretože existujú aj pozitívne príklady: poznám ľudí, ktorí *„zodpovednosť neprenehali“* (nikdy ich nie je príliš veľa). Aj ja osobne – napriek tomu, že to nebolo zaplatené, že to bolo vyčerpávajúce, že to bolo na úkor vlastnej kariéry a rodiny, že svetlo na konci tunela sa neraz strácalo – som *„zodpovednosť navrhnutia a vymyslenia riešenia na administratívneho pracovníka/čku MK“* neprenehával: roky som bol členom takmer všetkých poradných orgánov MK i Vlády (stalo sa mi, že za 5 pracovných dní som absolvoval 4 rôzne zasadania na MK k 4 rôznym témam:

dve generálne riaditeľky MK sa pri tej príležitosti pri našom stretnutí na chodbách MK smiali, že si ma len vzájomne požičiavajú a koordinujú si termíny zasadaní, aby som sa na nich mohol zúčastniť:) Pokiaľ viem, nikdy som nemal absenciu (dokonca som zrušil 5 dňový pobyt v Bruseli pri príležitosti medzinárodnej výstavy, na ktorej som vystavoval a zahodil som aj zakúpenú letenku – výmenou za dvojhodinové zasadanie na MK k umeniu vo verejnom priestore vo februári 2018). Prakticky vždy som sa vyjadroval, pravidelne som predkladal návrhy a analýzy (v rozsahu spolu určite stoviek strán) – to všetko preto, lebo som bol presvedčený, že to má zmysel (o kariéru a pozície som nikdy nestál). Dôvod spolupráce je pre mňa jasný: my (umelci) „vieme“ (resp. mali by sme vedieť, pretože v prostredí umenia žijeme neraz celý svoj život), oni (štát) „môžu“ (bez konečného rozhodnutia zodpovedných predstaviteľov štátu, ktorí na seba musia prevziať zodpovednosť, by celé úsilie umelcov o zlepšenie podmienok na tvorbu bolo len nezáväznou diskusiou).

Každý, kto má záujem dozvedieť sa, čo pod hlavičkou SVU – nielen pre členov a nielen pre výtvarných umelcov – robíme, nájde informácie jednak na našom webe (www.svu.sk), jednak v mnohých publikáciách, dostupných v Umelke, ktoré vydávame prakticky každoročne.

Dvere Umelky sú otvorené aj na pracovné stretnutia k témam, o ktorých je reč vyššie. Neraz ich robíme a pozvánky rozosiame všetkým, ktorých máme v adresári. Pre tých, ktorí o to majú záujem, pozvanie platí aj do budúcnosti (aj keď aktuálna pandemická situácia nás núti využívať skôr online priestor): vzájomná koordinácia a spoločné stanovenie priorít má určite zmysel.